

SUSHKINS RIETGANZEN IN NEDERLAND

Sushkins Bean Geese in The Netherlands

K. H. VOOUS, L. HARTSUIJKER¹⁾ en J. J. SMIT²⁾

INLEIDING

Kort geleden maakte Van Impe (1971) melding van een derde waarneming van een Sushkins Rietgans in Nederland en wel op 10 januari 1971 te Heusden, Noord-Brabant. Hij gaf een goede beschrijving van deze afwijkende vorm van de Rietgans (*Anser fabalis* "neglectus") met rose in plaats van oranjegeel gekleurde snavel en poten.

Intussen waren er reeds verschillende andere waarnemingen van zulke ganzen in Nederland gedaan en wel door Van den Brink (1930) en vooral door medewerkers van het ITBON (thans Rijksinstituut voor Natuurbeheer, RIN) onder de talrijke Rietganzen, die sedert februari 1955 door hen werden geringd. Van deze laatst genoemde vogels werden er vier levend aan K.H.V. getoond en door hem gemeten; zij zijn hieronder met een * aangeduid. Door allerlei omstandigheden zijn deze waarnemingen nooit gepubliceerd en het lijkt daarom gewenst er thans in het kort melding van te maken. Daarbij willen de auteurs gaarna directie en stafleden van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer dank zeggen voor de verleende faciliteiten en voorts hun dank betuigen aan de met hen samenwerkende ganzenvangers voor hun voortdurende bereidheid hen op bijzondere vangsten opmerkzaam te maken.

RESULTAAT

V a n g s t e n

De volgende Sushkins Rietganzen (alle met rose snavel en rose poten) zijn gevangen:

* 1. Ring Nr. 309.401, 25 januari 1963, Bokhoven, N. Br., ♂ overjarig, vorm en kleurtekening van de snavel van het *johanseni*-type, snavel 67, vleugel 493 mm (Voous 1963).

2. Ring Nr. 8.500.181, 27 december 1963, Zeldert, Hoogland, Utr., ♂ overjarig. Vorm, kleurtekening en afmetingen van de snavel zijn niet genoteerd. Geringd en losgelaten met 9 andere Rietganzen, waarvan 7 de snavelkenmerken van *fabalis* (taiga-type) vertoonden en 2 intermediair waren tussen *fabalis* en *rossicus*.

3. Ring Nr. 8.501.030, 2 januari 1965, polder Arkemheen, Nijkerk, Geld., ♀ overjarig, snavelvorm als van *fabalis* (taiga-type), kleurtekening van de snavel met veel zwart. Geen maten genomen.

* 4. Ring Nr. 8.503.519, 4 januari 1969, Marensse Polder, N. Br., ♂ over-

¹⁾ Rome, F.A.O.; destijds Instituut voor Toegepast Biologisch Onderzoek in de Natuur (ITBON).

²⁾ Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem, Mededeling no. 62.

jarig, vorm en kleurtekening van de snavel als van *fabalis* (taiga-type), snavel 65, vleugel 468 mm (Fig. 1).

* 5. Ring Nr. 8.504.102, 13 december 1969, Eemdijk, Utr., ♂ overjarig, vorm en kleurtekening van de snavel als van *fabalis* (taiga-type), snavel 62½, vleugel 502 mm.

6. Ring Nr. 8.026.353, 4 januari 1971, polder Arkemheen, Putten, Geld., ♂ overjarig, snavelvorm als van *fabalis* (taiga-type), kleurtekening van de snavel met veel zwart als bij *rossicus*, snavel 63½, vleugel 482 mm.

7. Ring Nr. 8.026.418, 5 januari 1971, Gewande, Empel, N. Br., ♀ overjarig, snavelvorm als van *fabalis* (taiga-type), kleurtekening van de snavel met middelmatig veel zwart, snavel 58, vleugel 456 mm.

* 8. Ring Nr. 8.027.087, 31 januari 1972, Eemdijk, Utr., ♀ overjarig, snavelvorm als van *fabalis* (taiga-type), kleurtekening van de snavel met vrij veel zwart, dus intermediair tussen *fabalis* en *rossicus*, snavel 61, vleugel 444 mm. Poten weliswaar rose, maar hier en daar met een zachte chroomgele tint. Het verenkleed was betrekkelijk licht van tint.

Voorts zijn nog twee minder goed gedocumenteerde gevallen bekend:

9. Ring Nr. 308.106, 20 februari 1960, Wartena, Fr. Gevangen en beschreven door D. Sjonger, Garijp, Fr.

10. Niet geringd, 9 januari 1971, Zeldert, Hoogland, Utr. Gevangen en beschreven door C. Beekhuis, Bunschoten, Utr.

De volgende vogels hadden wel rose gekleurde snavel, maar geen rose poten; zij kunnen niet als "echte" Sushkins Rietganzen worden aangemerkt:

(a). Ring Nr. 309.002, 10 februari 1960, Haarsteeg, Vlijmen, N. Br., ♂ 1e jaar, snavelvorm niet genoteerd, kleurtekening van de snavel met middelmatig veel zwart. Poten vleeskleurig oker (ongeveer als van eerstejaars Kolgans). Verenkleed wat lichter dan normaal. Snavel 69 mm, vleugel 48 cm.

(b). Ring Nr. 8.500.230, 31 december 1963, Eemdijk, Utr., ♂ overjarig, vorm en kleurtekening van de snavel als van *fabalis* (taiga-type). Pootkleur bijna als van "normale" Rietgans (oranjegeel).

(c). Ring Nr. 8.502.759, 10 januari 1968, Vught, N. Br., ♂ 1e jaar, vorm van de snavel als van *fabalis* (taiga-type), kleurtekening van de snavel met veel zwart als van *rossicus*. Pootkleur tussen rose en oranjegeel.

(d). Ring Nr. 8.504.137, 16 december 1969, Eemdijk, Utr., ♀ overjarig, vorm van de snavel als van *fabalis* (taiga-type), kleurtekening van de snavel met veel zwart, bijna als van *rossicus*. Pootkleur bijna als van "normale" Rietgans (oranjegeel).

* (e). Ring Nr. 8.504.539, 30 december 1969, polder Arkemheen, Putten, Geld., ♂ overjarig, vorm en kleurtekening van de snavel als van *fabalis* (taiga-type). Pootkleur niet geheel als van "normale" Rietgans. Snavel 64 mm, vleugel 475 mm.

(f). Ring Nr. 8.026.620, 20 januari 1971, Maren, N. Br., ♀ overjarig, vorm van de snavel als van *fabalis* (taiga-type), kleurtekening van de snavel met

middelmatig veel zwart. Pootkleur vrijwel "normaal" (oranjegeel). Snavel 60 mm.

(g). Ring Nr. 8.026.623, ♂ 1e jaar, geheel als vorige. Snavel 68 mm.

DISCUSSIE

Anser fabalis "neglectus" Sushkin is een kleurafwijking van de Rietgans, die driekwart eeuw geleden in Oost-Europa talrijk is geweest en toen alleen bij taiga-rietganzen met zeer lange en slanke snavels en met in het algemeen bleek verenkleed is vastgesteld. Tegenwoordig schijnt deze afwijking heel weinig voor te komen. Onder de ongeveer 7250 tussen februari 1955 en het winterseizoen 1971-72 door of voor het RIN (ITBON) gevangen en onderzochte Rietganzen werden ten hoogste 10 vogels van het Sushkin type aangetroffen (ca. 0.1%), alsmede tenminste zeven met een overeenkomstige kleurafwijking van de snavel, doch met vrijwel "normaal" gekleurde poten (oranjegeel) (het zgn. bleke *carneirostris*-type). Van al deze kleurafwijkingen behoorden ten minste twee tot het "klassieke" *neglectus*-type (slanke, lange snavels met weinig zwart, Fig. 1), dat de slankste en dunste snavel van een

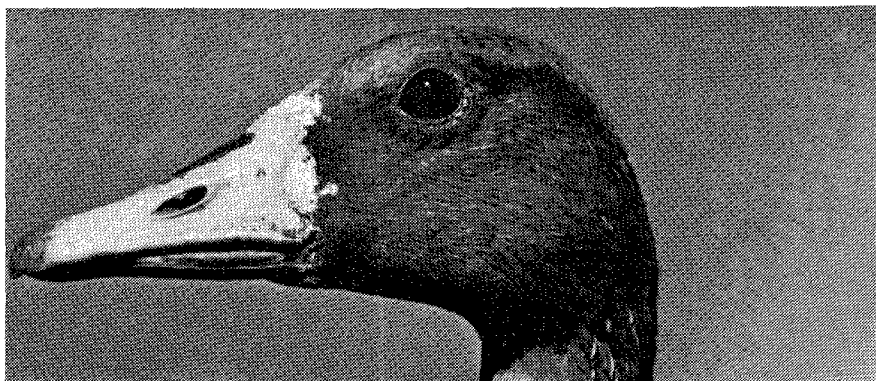


Fig. 1. Kop van Sushkins Rietgans *Anser fabalis neglectus*, ♂ overjarig, 4 januari 1969, Maren, N. Br. Foto L. R. Hafkamp, Zoologisch Museum, Amsterdam.
Maren, N. Br. Foto L. R. Hafkamp, Zoologisch Museum, Amsterdam.
1969, Maren, N. Br. Photo L. R. Hafkamp, Zoologisch Museum, Amsterdam.

taiga-rietgans vertegenwoordigt. De vogels zelf zijn groot en slank met lange, dunne nek en langgerekte kop. In dit opzicht zijn zij opvallend verschillend van de dikke, kort-halzige toendra-rietgans, die bovendien donkerder koppen en halzen hebben. Maar de rose kleurafwijking komt klaarblijkelijk ook bij andere vormen van de Rietgans voor. Bij "zuivere", kort-snavelige toendra-rietganzen met het vele zwart op de snavel werd hij evenwel tot heden nog niet met zekerheid vastgesteld. Zulke vogels zouden ook niet gemakkelijk herkend kunnen worden, want zij zouden bijzonder veel op "Kleine Rietganzen" *A.f. brachyrhynchus* gelijken.

Behalve mogelijk de eerste vondst op 27 februari 1930 (Van den Brink 1930), zijn alle in Nederland vastgestelde Sushkins Rietganzen enkelingen temidden van "normaal" gekleurde Rietganzen. Families of vluchten van Sushkins Rietganzen zijn in Nederland nooit waargenomen.

Aan Sushkins kleurafwijking moet men niet te veel waarde hechten, tenzij het zó zou zijn, dat inderdaad een al of niet goed geïsoleerde populatie van taiga-rietganzen van *neglectus*-kleurtype zou hebben bestaan en nu praktisch zou zijn uitgestorven. Anders gezegd: als "*neglectus*" een thans vrijwel uitgestorven geografisch ras zou zijn. Dat lijkt evenwel weinig waarschijnlijk. Eerder handelt het om een "verlies-mutatie", die in elke Rietgans-populatie kan optreden en die niet eens altijd op de kleur van snavel en poten gelijktijdig betrekking heeft. Rietganzen van het *carneirostris*-type of met een zweem van rose in snavel en poten komen meer voor dan de publikaties daarover zouden doen vermoeden. De huidige Nederlandse gegevens wijzen op een frequentie van iets minder dan 0,1%. Tenslotte is de tegenhanger van Sushkins Rietgans bij de toendra-rietganzen de "Kleine Rietgans" *Anser fabalis brachyrhynchus*, maar deze is wel geografisch afgezonderd en moet daarom als ondersoort, c.q. afzonderlijke eilandsoort, worden aangemerkt.

Rietganzen van het Sushkin type kent men uitsluitend uit de winter en passage-gebieden. Wat het broedgebied betreft kunnen de door het RIN geringde vogels in de toekomst misschien opheldering verschaffen. In Hongarije, waar Sushkins Rietganzen eertijds zo talrijk waren, schijnen zij in de tweede helft van deze eeuw niet meer te zijn vastgesteld.

Het is wel opmerkelijk dat het tijdstip van de verdwijning van de "klas-sieke" Sushkins Rietganzen ongeveer samenvalt met dat van de drastische achteruitgang van de overwegend oranje-snavelige en slanke westelijke taiga-rietganzen *A.f. fabalis* sensu stricto. De laatst genoemde vogels zijn erg schaars geworden en wat er van is overgebleven dreigt in een bastaard-populatie (met toendra-rietganzen *A.f. rossicus*) op te gaan. Deze mening is overigens uitsluitend op algemene indrukken gebaseerd. Alleen het verzamelen van exacte gegevens hierover, door tellingen, ringwerk en vergelijkend morfologisch onderzoek zal hierover uitsluitsel kunnen geven.

Alles bij elkaar zijn thans tien of twaalf Sushkins Rietganzen uit Nederland bekend (Van den Brink 1930, Voous 1963, Van Impe 1971), waarvan vier met het slanke en weinig zwart gekleurde snaveltype, terwijl er bijna evenveel zijn gevangen met alleen een rose kleur op de snavel en vrijwel "normaal" gekleurde, oranjegele poten. Vogels met een zweem van een rose kleur op de snavel komen ook voor; over hun aantallen is alleen bekend, dat van 2286 door RIN-medewerkers onderzochte "normaal" gekleurde Rietganzen er ten minste 31 waren met enigszins rose op de snavel (ca. 1,3%), ofschoon er aan toegevoegd moet worden, dat het niet altijd gemakkelijk is om vast te stellen of een "rose zweem" (rond de neurgaten, bijvoorbeeld) duidelijk genoeg is om als kleurafwijking te worden aangemerkt.

Sushkins Rietganzen zijn thans zeldzame verschijningen in Nederland.

Ongetwijfeld waren zij dat rond de eeuwwisseling, toen zij in de winter in Hongarije talrijk voorkwamen, in Nederland ook al. Gesprekken met oude, ervaren ganzenvangers (o.a. E. Hoolwerf, geb. 1890, te Eemdijk; K. Dingsté, geb. 1891, te Dingstede, gemeente Staphorst en A. van Rossum, geb. 1893, te Alem) brachten aan het licht, dat Rietganzen van het Sushkin type, zij het uiterst zeldzaam, bij hun vangsten zijn voorgekomen; ook werden er volgens Hoolwerf soms wel eens meerdere tegelijk gevangen. Dat laatste is, in ieder geval sedert 1930, niet meer met zekerheid geconstateerd. De Nederlandse gegevens verschaffen dus nauwelijks enige bevestiging van de veronderstelling, dat de achteruitgang van Sushkins Ganzen in het hele continent heeft plaats gevonden.

SUMMARY

The occurrence of Sushkin's Bean Geese *Anser fabalis* "neglectus" Sushkin in The Netherlands is discussed following up a recent note by Van Impe (1971). Extensive ringing activities of the *Rijksinstituut voor Natuurbeheer* (RIN) have revealed 8 or 10 specimens, which is ca. 0.1% of a total of ca. 7250 Bean Geese caught between the winter seasons of 1954-55 and 1971-72, and making a total of 10-12 Sushkin's Geese at present known from The Netherlands. Four of these were of the slender-billed western Forest Bean Goose type *A.f. fabalis* (Fig. 1), two of the intermediate type between *fabalis* and the tundra-inhabiting *rossicus* (the intermediate type is the most frequent of the Bean Goose forms wintering in The Netherlands) and one resembling the more heavily billed western Siberian Forest Bean Goose *A. fabalis johanseni*; the shape of the bill in the remaining ones being unknown. Approximately as many birds are known which had the bill pink-coloured and the legs yellow or orange-yellow, as in "normal" Bean Geese, suffused with a trace of pink of slightly different intensities.

Sushkin's Bean Geese are considered colour anomalies which may occur in any of the west palaearctic races of *Anser fabalis*.

LITERATUUR

- Brink, H. F. van den. 1930. Sushkin's Rietgans, *Anser neglectus* Sushkin, in Nederland. Org. Cl. Ned. Vogelk. 3: 6-12.
 Impe, J. van. 1971. Een Sushkins Gans *Anser neglectus* nabij de Grote Peel. Limosa 44: 102-104.
 Voous, K. H. 1963. Een Sushkins Gans uit Nederland. Limosa 36: 149-151.

Adres: K. H. Voous;
 Biologisch Laboratorium, Vrije Universiteit, Amsterdam
 "Zoölogisch Museum", Universiteit van Amsterdam